

Анна Топалджикова

ОТЛИТАЩОТО ВРЕМЕ – ЛЪЧ СВЕТЛИНА ПРЕЗ ОБЕКТИВА
ФОТОГРАФСКАТА ФАМИЛИЯ КАРАСТОЯНОВИ

София, 2018

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Анна Топалджикова, автор, 2018
© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0124-6

АННА ТОПАЛДЖИКОВА

ОТЛИТАЩОТО ВРЕМЕ

ЛЪЧ СВЕТЛИНА ПРЕЗ ОБЕКТИВА

ФОТОГРАФСКАТА ФАМИЛИЯ
КАРАСТОЯНОВИ

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТКРЕХВАМ ВРАТАТА.....	9
НАЧАЛОТО. КАРАСТОЯН.....	13
ВЪЛШЕБНАТА КНИГА. НИКОЛА.....	17
ИЗБОРЪТ НА НИКОЛА.....	17
НЕПОЗВОЛЕНАТА СТРАСТ НА ПЕЧАТАРЯ.....	26
ОТ ИКОНАТА ДО ФОТОГРАФИЯТА. АНАСТАС.....	31
ЧУДОТО НА ПАНАИРА И „КОЛЕЛОТО НА ЖИВОТА“.....	31
УЛОВЕНО ОТ ПОГЛЕДА – МАЙКАТА, ШИПКАТА.....	42
ОКОТО НА КАМЕРАТА. ОМАГЪОСВАНЕТО.....	47
ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ДИМИТЪР СМРИКАРОВ ПО ИЗГОНВАНЕТО НА ГРЪЦКИЯ МИТРОПОЛИТ.....	62
ЗА СВОБОДАТА.....	65
ОТ ДВЕТЕ СТРАНИ НА ОБЕКТИВА. ИВАН.....	75
КАПКА КРЪВ И ПЕПЕРУДА.....	75
ДА СТАНЕШ ФОТОГРАФ.....	85
И ВСЕ ПАК НА УЛИЦА „САМОКОВСКА“... ПЪРВОТО ФОТОАТЕЛИЕ В СОФИЯ.....	96
ЗАВИНАГИ ЖЕНЕН.....	101
МЛАДОСТТА НА ДЪРЖАВАТА.....	111
„СЕДЕМНАДЕСЕТ ДЕНА В ХАЙДУШКИ РЪЦЕ“.....	124
РАДОСТТА ОТ ИГРАТА.....	153
СЪБИТИЯ, МЕСТА И КЪЩИ.....	162

ПОРТРЕТИТЕ	180
АВТОПОРТРЕТЪТ	192
В АТЕЛИЕТО. ИНТЕЛИГЕНЦИЯ. ПОЛИТИЦИ.....	198
НОВИНИ ОТ ФРОНТА „ПОД НАПЕВА НА БОЙНИ ТРЪБИ“	247
ОТ ДВЕТЕ СТРАНИ НА ОБЕКТИВА. ДИМИТЪР	261
ПО СТЬПКИТЕ НА ПЪРВИТЕ ДВАМА – СОБСТВЕНА ПЪТЕКА.....	261
ЛЮБОВ ОТ ПРЪВ ПОГЛЕД	270
ВОЕННАТА ПОБЕДА ПРИЛИЧА ПОВЕЧЕ НА ТРАУРНА ЦЕРЕМОНИЯ.....	277
ПРЕЗ ЕСЕНТА	293
ИГРИТЕ НА СЪДБАТА. ДЪЩЕРЯТА ВИКТОРИЯ И НИКОЛА	299
НЕОЧАКВАНО – НАИСТИНА ЛЮБОВ	299
ОТРЕЗВЯВАНЕ. КРЪВТА БЕ ИСТИНСКА.....	306
ЧЕРНИ СТРАНИЦИ.....	313
ДОКАТО ХОРИЗОНТЪТ БЯГА. ВНУКЪТ СТЕФАН.....	325
СЛАДЪК ЖИВОТ	325
СЕНКИ.....	344
КРАЯТ НА ИГРАТА	354
НЕНАСИТНИЯТ ГЛАД НА ФАНТАЗИЯТА	365
ТАМ, КЪДЕТО МИТЪТ Е ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ.....	377
И ОТНОВО ЛИСТОПАД	385
ЕПИЛОГ	391
ПОСЛЕСЛОВ СЛЕД ЕПИЛОГА	395
РОДОСЛОВИЕ	397
ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ.....	403

От едно реално тяло, което е било там, са тръгнали лъчи, които ме докосват, както съм тук; няма значение продължителността на предаването; снимката на отишло си съществуване стига до мен подобно на лъчите на изчезнала звезда. Един вид пъпна връв свързва тялото на фотографираното нещо с моя поглед: макар и неосезаема светлината тук е пространството от плът, кожа, която споделям с фотографирания и фотографираната.¹

Ролан Барт

---

¹ Ролан Барт. „Camera Lucida. Записки за фотографията“. Превод Тереза Михайлова. Изд. група „Агата – А“, С., 2001, с. 94.

ОТКРЕХВАМ ВРАТАТА

С баща ми имахме голяма разлика, бил е на четирийсет и три, когато съм се родила. Едва по-късно, напредвайки във възрастта, започнах да си спомням неща, които ми е разказвал и да се опитвам да възстановя спомените. Едва сега започвам да го разбирам... Връщам се по оставените следи, опитвам да си представя поколенията от фамилията в тяхното време, но колкото и да се старая да възстановя случилото се, все пак пред очите ми заживява един измислен свят на мои митологии. Най-осезателното, което ме води в този път, са фотографиите. Това е единственото материално свидетелство – то е тялото, което ме отправя отново в пределите на фикцията, и така отново добиват плътност и стават осезаеми за мен тези някогашни лица и тела, гласове, събития, интериори и екстериори, случайности и неизбежности. Протичащ живот...

Лъч светлина, завърнал се от миналото, осветяваше рода на бащината ми фамилия, следвайки го, се връщах и аз. В началото изпитвах любопитство към хората от портретите, фотографирани от моя дядо и прадядо, животът на една фамилия постепенно обрастваше с подробностите на средата, с присъствията на другите около тях, с нахлуващи събития, с направени и ненаправени избори и техните последици. Погледът зад обектива преплиташе съдбата на поколенията със значителни епизоди на нашата история в продължение на дълъг период от време. С изненада откривах, че христоматийно познати за мен портрети са направени от Анастас Карастоянов – на Раковски, Левски, Любен Каравелов, Ангел Кънчев... Синовете му Иван и Димитър бяха фотографирали Алеко Константинов, Иван Вазов, Петко и Пенчо Славейкови, Мара Белчева, д-р Кръстев, д-р Иван Шишманов, Яворов, Мина Тодорова, Лора Каравелова, Стефан Стамболов, Александър Батенберг и още много държавници, бунтовници, революционери, интелектуалци, художници, поети, артисти... Поисках да се върна още по-назад, потърсих началото на изображението още преди да е създадена техниката на книгопечатането. Преди да се появи първият фотограф, се е появил първият печатар, а по-рано, той е преписвал книги в Рилския манастир и се е учил как да

изработва щампите, как да съшива и подвързва книгата... А още по-рано, през втората половина на XVI век в смутните времена на един град, нападан от дивите черкезки орди, неговият баща Кара Стоян... В тези стари времена все още не е имало фотографии. Първата запазена снимка – „Гледка от прозореца в Льо Гра“ – е направена около 1822 г. от Жозеф Ниепс.² Представа за това как са изглеждали хората и животът им във времето, до което успях да се върна, можех да получа само от стенописите в църквите и по-късно от портретите на Захарий Зограф и Станислав Доспевски. А още по-назад от тези „предфотографски“ времена не са оставени изображения, за тях може само да се чете и да се фантазира. И обратното, напълно закономерно колкото по-напред отивах във времето, сведенията ставаха все повече и по-разнообразни, особено в тълкуванията на историческите събития. Не исках да се огранича само с тях, но не исках и да се оставя изцяло на въображението си. Това ме накара да разпределя страницата на две части.

Инструкция за четене: в тясното поле разполагам мои спомени, коментари, документи, исторически версии и тълкувания на събития, на които съм се доверила, доколкото е възможно да бъде открита там достоверност. Не мога да твърдя категорично, че те са свидетелство за автентичност, но и не мога да пренебрегна ценната възможност това, което е било, да се връща в разказа и описанието, в целостта и в детайла, в предположението и дори в интуицията на пишещия, оставил за нас това знание. Всеки достигнал до нас разказ е версия през определена гледна точка. В pasajите, коментиращи исторически събития, предпочетох да цитирам най-вече спомени на съвременници. Широкото поле оставих за това, което си представям, че се е случвало. Избягвах да се отклонявам прекалено от предполагаемата достоверност в хаотично бродене из виденията на въображението. Давах си свободата да си представям версии за случилото се в миналото, докато самият живот се е превръщал в история. И, както става винаги, личното битие се преплита с онзи фон на обществени събития – животът на всички, който понякога от фон драстично се превръща в основен фактор за личната съдба. Същевременно се опитах да възстановя разказваното от баща ми, неговите спомени се наслаждавах върху това, което бе чувал от своята майка, от баща си, дядо си, близките... Нуждаех се от повече и повече знание за тези хора – предците и техните съвременници. Искаше ми се да харесвам всичко, което научавам за тях, но знаех, че е невъзможно. Известно е, монетата винаги има и друга страна: „Човек е благодарен на предците си, защото не ги познава.“³ Какво очаквах да постигна? Историята през очите на фотографите, или животът на фотографите в контекста на историята? Оп-

² Джулиет Хакинг. Фотографията. Цялата история. Превод Елена Крумова; Димитър Бърдарски. Изд. „Книгомания“, С., 2014, с. 18.

³ Елиас Канети. „Провинцията на човека“. Превод Вера Ганчева. Изд. „Народна култура“, С., 1981, с. 73.

итвах се да проникна в нещо отдавна отминало, да възстановя отломки изминало време и да продължа, провирайки се между преразкази, спомени, документи, фотографии, собствени видения, опити за инсценировки, интерпретации, тълкувания и вживявания. Всеки преразказ и всеки спомен е субективен и неточен, така че моят поглед ще добави още една гледна точка. Сред толкова много хаотични, преднамерени и случайни движения около фантома на предполагаемото минало ще заплувам в „свои води“ едновременно с всички преди мен.

В книгата се появяват имената на множество личности, които са били познати на своите съвременници с делата си. Много от тях са извършили значителни неща, важни и за нас днес – градили за другите, жертвали се, загивали, творили, понякога грешили, но кой е безгрешен. Иска ми се повествованието да върне спомена за тях, ето защо страниците изобилстват с препратки под линия.

Баща ми често ми разказваше за фамилията си по майчина линия, за съжаление, голяма част от всичко това влизаше и излизаше през ушите ми, докато си мислех за напълно изтрити сега неща – мимолетни, тогава важни за мен, но несравними по значение с пропуснатите разкази... Стойностите се променят с течение на времето. Неочаквано се връщаш към забравени неща, те изскачат много по-късно със своята уникалност и настояват да бъдат видени, изслушани, оценени. Помня, като ученичка, за пръв път разглеждах стари снимки, пазени от баща ми в голяма метална кутия от филмови ленти. Един ден, вече беше минал 80-те, баща ми каза, че смята да изгори снимките. Е, за щастие не ги е изгорил, но какво ли е чувствал, за да го каже? Запечатаните мигове спряло време от един изгубен свят, който някога е бил жив, уникално жив... единствено за него – никой повече няма да ги види така. След него те вече няма да имат значение за никого. Заснетото ще остане единственият свидетел за онова, което е било. А какво е било всъщност? Всеки миг е безвъзвратно загубен и всеки спомен е новороден. Парадоксът на отминаването и завръщането е запечатан във фотографията, която единствена съхранява момента като неизменен. Нещата се променят заедно с нас и случващото се винаги е част от момента – изживяваш го веднъж и после всеки път различно при всяко завръщане. Всеки поглед към една фотография е откриване наново, не защото тя се е променила, а защото ти, гледащият, вече не си същият.

Фотографията е пътека от камъчета – единствената възможна връзка между Хензел и Гретел и останалото зад гърба им – осветен прозорец на къщичка сред тъмнина, погълнала в себе си всичко, което е било, и всички, които са били. Когато прочетох написаното от Ролан Барт, разбрах защо в онзи момент баща ми бе поискал да унищожи снимките.

Разбрах, че от тук нататък трябва да изследвам видимостта на Фотографията не от гледна точка на насладата, а по отношение на онова, което романтично ще нарека любов и смърт.

(Не мога да покажа снимката на зимната градина.⁴ Тя съществува единствено за мен. За вас ще бъде само обикновена снимка, една от хилядите прояви на „нещо си“; по никакъв начин не може да прояви обективност в положителния смисъл на думата; най-много да интересува вашия studium: епоха, облекло, фотогеничност, но за вас в нея няма рана.)⁵

---

⁴ Барт говори за снимката на майка си – най-близката до образа, който той носи в себе си. В цитираната книга той коментира фотографии, избрани от него и отпечатани в изданието. Снимката на майка му в зимната градина не е между тях.

⁵ Ролан Барт. „Camera Lucida. Записки за фотографията“. Превод Тереза Михайлова. Изд. група „Агата – А“, С., 2001, с. 86.